

STEIGIAMOJO SEIMO ŠIMTMEČIO VIRTUALIOS PARODOS: PAŽINDINAMĖS SU LEGENDA

DR. VILMA BUKAITĖ

Virtualios parodos ilgą laiką slėpdavosi Lietuvos paveldo saugyklų tinklalapių užkampiuose. Dramatiškai su jubiliejinėmis valstybingumo datomis persipynusi koronaviruso pandemija, perkėlus bendravimą, darbą ir kultūrinį gyvenimą į virtualią erdvę, aktualizavo istorijos ir meno pažinimą internetu. Skaitmeninėmis internete paskelbtomis parodomis ypač stengtasi įprasmiti šventes, kurių 2020 m. pavasarį nepavyko atšvęsti įprastai, tarp jų Lietuvos pirmųjų demokratinų rinkimų ir pirmojo šiuolaikinio parlamento šimtmečio sukaktis. Nors virtualios parodos neatstojo gausybės anksčiau sumanytų šventinių renginių, klystume jas pavadindami vien ribojimų gausos įvietinto, suvaržyto laiko „pakaitine terapija“.

Dar pats Steigiamasis Seimas ėmė iškilmingai prisiminti pirmojo posėdžio dieną, kuri 1925 m. tapo valstybine švente¹. Metais anksčiau pasirodė portretais iliustruotas pirmųjų parlamentarų biografijų rinkinys². Iliustruotuose periodiniuose leidiniuose „Atspindžiai“, „Krivulė“, 1921 m. išleistame „Lietuvos albume“³ pirmąkart paskelbta daugelis dabar geriausiai žinomų Steigiamajo Seimo nuotraukų. Valstybingumo kūrimosi metais net reprezentacijai ir spaudai dar fotografuota nedaug, taigi tiesiogiai su tema susijusių vaizdų pasirinkimas gana ribotas. Atrodytų, dokumentų parengta nepalyginamai daugiau,

¹ Akmenytė-Ruzgienė V., „Dvasios pakilimo dienos“, *Parlamento studijos*, 2018, Nr. 24, p. 86–89.

² *Trumpos Steigiamajo Seimo narių biografijos su atvaizdais*, Kaunas: Seimo kanceliarija, 1924, 71 p.

³ *Lietuvos albumas*, Kaunas, 1921, 435 p.

bet šiandien prieinama tik jų „ledkalnio viršūnė“ – valstybės saugyklų nepasiekė nei Steigiamojo Seimo archyvas, nei parlamentarų asmeniniai archyvai. Nepaisant to, dar išėivijoje istorikai Vandai Daugirdaitėi-Sruogienei, remiantis visų pirma parlamento stenogramomis ir jo narių, kanceliarijos darbuotojų atsiminimais, pavyko parengti šiai institucijai skirtą monografiją⁴. Dideliu tyrimų proveržiu tapo 2006 m. parengtas „Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas“⁵ su solidžiu įvadinio straipsniu.

Norėtume bent trumpai palyginti Steigiamojo Seimo sukakčiai skirtas virtualias parodas. Aptardami jų siužetus, eksponatų atranką ir pateikimo būdą, norėtume iškelti klausimus, kiek naujo sužinome šiose parodose. Svarbūs ir technologiniai klausimai – ar patogu šias parodas peržiūrėti kompiuteriuose ir mobiliuosiuose telefonuose.

Neabejotinai gausiausią internetu prieinamos informacijos lobyną „2020-ieji – Lietuvos Steigiamojo Seimo šimtmečio metai“⁶ parengė Seimo Parlamentarizmo istorinės atminties skyrius. Jo istorikai, visų pirma dr. Vilma Akmenytė-Ruzgienė, bene dešimtmetį kaupia Seimo tinklalapyje žinias apie šią Lietuvos piliečių išrinktą instituciją, taigi jų visumą nėra visai tikslu pavadinti virtualia paroda. Kita vertus, būtent čia galime rasti kruopščiai patikrintą, nuolat pildomą medžiagą – ne tik įvykių chronologiją, bet ir daug vertingų dokumentų, bene visas žinomas su pirmuoju parlamentu susijusias fotografijas, tarp jų ir itin retas, tarkime, Steigiamojo Seimo susirinkimo dieną pasodintus Laisvės ąžuolus (Kauno apskrities viešojoji biblioteka), vieną iš pirmųjų Lietuvos Respublikos Steigiamojo Seimo posėdžių, vykusių Miesto teatre (Vytauto Didžiojo karo muziejus). Visi šaltiniai

⁴ Daugirdaitė-Sruogienė, V. *Lietuvos Steigiamasis Seimas*, Niujorkas: Tautos fondas, 1975, 160 p.

⁵ *Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922 metų) narių biografinis žodynas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, 553 p.

⁶ https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36628&p_k=1, [Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 18 d.].

kruopščiai aprašyti ir glaudžiai susiję su tekstais. Įžvalgūs tyrinėtojai net Kauno panoramą parodo kaip pirmojo šiuolaikinio parlamento atidarymo iškilnių erdvę⁷.

Ruošiantis jubiliejui, istorikė dr. V. Akmenytė-Ruzgienė kardinaliai papildė tekstus apie Steigiamojo Seimo Pirmininką, frakcijas, komisijas, seniūnų sueigą.

Jame paskelbtas biogramas šiandienos parlamente dirbantys istorikai toliau pildo ir tikslina, kartu ir apibendrinami turimus duomenis. Itin aktualiai nuskambėjo rubrika apie Mažąjį Seimą – ekstremaliu Nepriklausomybės kovų metu dirbusią nedidelės sudėties laikinąją parlamentinę instituciją.

Atskiroje iliustruotoje apžvalgoje V. Akmenytė-Ruzgienė išryškino Steigiamojo Seimo „ilgalaikius poveikius“. Jis tapo pirmuoju demokratiniuose visuotiniuose rinkimuose suformuotu Lietuvos parlamentu. Tyrinėtojai atkreipė dėmesį į būtent 1920 m. prasidėjusį moterų dalyvavimą ir rinkimuose, ir Seimo veikloje. Iš pradžių apie jų pilietinį aktyvumą dar nemažai juokauta, rubrikoje „Rinkimų teisė ir moterys 1920–1940 m. Lietuvos Respublikos Seime“ randame ir vieną iš tuometinių karikatūrų. Džiugu žinoti, kad požiūris į moterų vaidmenį politikoje keičiasi. Viena iš pirmųjų parlamentarų, Magdalena Galdikienė, 1926 m. ėjo antrosios Seimo vicepirmininkės pareigas. Kadangi Nepriklausomybės kovos dar tęsėsi, keletas parlamento narių išėjo ginti tėvynės ir vienas iš jauniausiųjų, Antanas Matulaitis, žuvo mūšio lauke. Steigiamasis Seimas buvo pirminis Lietuvos šiuolaikinės politinės santvarkos, respublikos, atskaitos taškas, paminėtas 1990 m. atkuriant valstybingumą. Tuo tarpu 1949 m. Laisvės Kovų Sąjūdžio deklaracija grindė Lietuvos valstybingumo atkūrimą 1922 m. priimta pirmąja nuolatine Konstitucija.

⁷ Vienoje Kauno panoramoje įamžintos net kelios svarbiausios Steigiamojo Seimo susirinkimo dienos vietos, Kaunas, apie 1930 m. // 1920 m. gegužės 15-oji – Steigiamojo Seimo atidarymo kronika, https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38020&p_k=1, [Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 20 d.].

Visa ši patikima ir įvairiapusė medžiaga ypač naudinga mokytojams ir moksleiviams, net sumanesniems studentams ir paveldo institucijų darbuotojams. Tiesa, kadangi jos labai daug, kartais pririekia kantrybės ir pastangų, norint surasti visas rubrikas. Kompiuteryje labai patogu ne tik skaityti tekstus, bet ir žiūrėti parodai kruopščiai paruoštus pakankamai didelio formato vaizdus. Telefone nuotraukos jau gerokai mažesnės ir visą dėmesį užvaldo tekstas – labai praverstų galimybė pasididinti paveikslėlius.

Tarp Seimo istorikų ankstesnių darbų būtinai norisi paminėti dviem vicepirmininkams, Justinui ir Jonui Staugaičiams, skirtas parodas, o ypač trečiąją – „Teisė ir pareiga: Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai 1920–1940 m.“⁸ Svarbi vieta joje teko pirmiesiems parlamento rinkimams, kuriuos rengiant buvo pakloti pamatai ir tolimesniam Lietuvos piliečių politiniam atstovavimui. Šias apgalvotas, turtingo turinio parodas iš pradžių galėjome pamatyti Seime, paskui jos pradėjo keliones per Lietuvą, bet būtų naudingos ir virtualiojoje erdvėje.

Dar vieną edukacinio pobūdžio parodą „Sujungtomis pajėgomis: Steigiamasis Seimas – šiandieninės demokratijos ištakos“ gegužės viduryje paskelbė Lietuvos nacionalinis muziejus⁹. Jau pats parodos pavadinimas, tikimės, išryškino sumanymą parodyti pirmąjį parlamentą kaip gimstančios pilietinės bendrystės įrodymą. Ją parengusi šio straipsnio autorė vertinimus palieka lankytojams. Paroda klostėsi prie namų rašomojo stalo, padedant kantriems kolegoms, suradusiems ir nuskenavusiems trūkstamus dokumentus, paruošusiems raštus prie parodos prisidėjusioms institucijoms: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių ir Kauno technologijos universiteto bibliotekoms, šio universiteto ir Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, Lietuvos centriniam valstybės ir Kauno arkivyskupijos ku-

⁸ https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=37135&p_k=1, [Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 22 d.].

⁹ <http://lnm.lt/sujungtomis-pajegomis-steigiamasis-seimas/>, [Žiūrėta 2020 m. gegužės 15 d.].

rijos archyvams. Nuoširdžiai joms dėkojame už galimybę praturtinti, kryptingiau komponuoti visų pirma gausių Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkinių medžiaga paremtą vaizdinį pasakojimą. Tikėsimės, jį papildo ir kiekvieną eksponatą lydintys nedideli komentarai.

Lygindami eksponuotus rinkiminius atsišaukimus, parodos lankytojai gali padaryti išvadų, kokie pažadai patraukė rinkėjus. Įdomu, kad tyrinėtojams žinomos rinkimų fotografijos, kurių dalį eksponuoja ir Seimas, ir Nacionalinis muziejus, ir archyvai, darytos Šiaurės ir Pietų Lietuvoje. Greičiausiai jos turėjo parodyti ginčytinų arba netoli tokių atsidūrusių vietovių žmonių stiprų ryšį su valstybe.

Į parodos skyrelį apie Gegužės 15 d. šventę pateko labai įvairūs eksponatai: įėjimo į Steigiamojo Seimo pirmąjį posėdį bilietas, parlamento darbo pradžiai skirti pašto ženklai, netgi šiais aplipintas dalies iš jų kūrėjui Adomui Varnui adresuotas vokas (ačiū kolekcininkui Vygintui Bubniui), Steigiamojo Seimo darbo vienų metų sukakčiai skirtas parlamentarų autografų albumas, vėlesnės šventinės nuotraukos. Akivaizdu, kad išskirtinio įvykio pagerbimas palengva peržengė parlamento sienas, o vėliau ir Kauno ribas, 1928 m. paskutinįkart jau sutelkdamas minias Lietuvos miestuose ir miesteliuose.

Paskutiniame 1922 m. spalio 6 d. posėdyje Steigiamojo Seimo Pirmininkas Aleksandras Stulginskis apibendrina: „Pagalios mes džiaugiamės sėkmingai nutiesę valstybei pagrindus ir parengę visa tai, kas yra būtinai reikalinga tolimesniam rūmų statymui tęsti.“¹⁰ Trečiajam parodos skyriui parinkome vaizdus, atspindinčius įvairiapusę parlamento veiklą. Paskutiniame, ketvirtajame, skyriuje, pateikėme šios institucijos narių portretų galeriją. Tarp ypač paplitusių vaizdų – mažiau žinomos Mykolo Sleževičiaus, Stepono Kairio nuotraukos, tarp politikos įžymybių – savarankiškasis Jurgis Žitinevičius, veiklusis savamokslis valstybininkas Antanas Povylis, dalyvavęs Didžiajame Vilniaus Seime, Lietuvių konferencijoje ir netgi Rusijos II Dūmoje.

¹⁰ Steigiamojo Seimo pirmininko kalba spalio 6 d. posėdy, *Lietuva*, 1922, Nr. 229.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos parodoje „Parlamentarizmas – demokratijos pagrindas“¹¹ kuratorė Rasa Serskienė užsibrėžė apžvelgti visą jubiliejinį šimtmetį. Parodos medžiaga, ypač ją apibendrinantys įvadiniai skyrių tekstai, pateikia panoraminį šiuolaikinių Seimų istorijos vaizdą, kuriam sukurti panaudojo didžiulį šaltinių masę. Kuratorė išryškino Lietuvos parlamentarizmo istorijos dramatiškumą, parodoje apimdama visas lūžines datas: 1920, 1927, 1940 ir 1990 m. Ji glaustai, bet ir informatyviai parodė ir fikcinių parlamentarizmo metą.

Kita vertus, norint įvaizdinti visus laikotarpius, rengėjams teko pasitelkti labai nelygiavertę medžiagą. Parodoje matome ne tik originalias fotografijas ir autentiškus dokumentus, bet ir vaizdus iš spaudinių, o kartais ir nelabai suprantamo pobūdžio eksponatus (ypač atspindinčius šiandieninio, XII Seimo, veiklą). Visus juos tinkamiau pažinti ir įvertinti padėtų išsamesni aprašai, bent su dokumento rūšimi. Dabartiniai vietomis tik pakartoja ant spaudinio matomą tekstą, skatindami nedrąsiai spėlioti, ar tarp eksponatų matome skirtuką ir dokumentų dėklą su valstybingumo atkūrimo šimtmečio simbolika bei Steigiamojo Seimo ir Lietuvos Respublikos šimtmečio plakata.

Galime tik džiaugtis, kad Steigiamajam Seimui skirtoje parodos dalyje dauguma aprašų yra konkretesni: su dokumento rūšimi, siuntėju ir adresatu, data. Ašiniai jos eksponatai yra trys bene pačios žinomiausios Steigiamojo Seimo fotografijos – prezidiumo, posėdžio ir rūmų, kuriuose dirbo parlamentas. Atrodo, daugiau jų egzempliorių, bent didžiosiose paveldo saugyklose, neišliko. Pasakojant apie pirmąjį Lietuvos šiuolaikinį parlamentą, vadovėlių autoriams, tyrinėtojams, muziejininkams ir žurnalistams nuolat prireikia šių nuotraukų skaitmeninių kopijų. Internetu prieinami išsamūs visų trijų vaizdų aprašai, bet jie tikrai papuoštų ir šių trijų unikalių, iškalbingų eksponatų savininkų puslapi. Ko gero, karantinas sutrukdė parodos rengėjams

¹¹ <http://web1.mab.lt/2020-01/1920-1940/steigiamasis-seimas/>, [Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 24 d.].

paieškoti individualesnių, galbūt net privačių su parlamentarizmo istorija susijusių eksponatų. Galime suklysti, bet norėtusi tikėti, kad bibliotekos rankraštyne, kuriame saugomi parlamentarų Petro Ru-secko, Felicijos Bortkevičienės, Vytauto Bičiūno, Vinco Čepinsko, Valdo Požėlos, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės fondai, bent vieną kitą įdomybę vėlesnėms parodoms galima rasti.

Labai pradžiugino po pratarme pateiktas išsamus parodos rengėjų sąrašas, kuriame randame ne tik parodos kuratorės, bet ir redaktoriaus, skaitmenintojo, pateikėjos internete pavardes. Toks atidus ir visiems prie parodos prisidėjusiems kolegoms pagarbus įvardinimas yra geras pavyzdys ir nebyliems archyvams, kurie skelbia parodas be jokių rengėjų pavardžių, ir muziejams, virtualiose parodose apsiribojantiems tik kuratoriaus pavarde.

Apmąstydami Steigiamojo Seimo šimtmetį, daugelis virtualių parodų rengėjų liko konservatyvūs ir atsargūs: sutelkė dėmesį į ašinius parlamentarizmo ir demokratinės respublikos jubiliejus siužetus. Jie ne tik logiški, bet ir fundamentaliai svarbūs XX a. Lietuvos politinės istorijos pažinimui. Nepaisant to, pasirinkimų laukas yra gerokai platesnis. Džiugu, kad ištikimas laikinosios sostinės ambasadorius Kauno regioninis valstybės archyvas parodoje „Kaunas Steigiamojo Seimo metais“¹², skelbiamoje portale virtualios-parodos.archyvai.lt, nusprendė papasakoti apie miestą, netikėtai daugiau nei dvidešimčiai metų priglaudusį pagrindines valstybės institucijas.

Parodoje vyrauja savivaldos dokumentai, liudijantys nelengvą Kauno virsmą svarbiausiu Lietuvos miestu: sparčiai augantį gyventojų skaičių, kainų kilimą, būstų stoką, būtinybę atkurti miestą po karo, skubias pastangas reglamentuoti savivaldos darbą. Jie atveria kitą, valstybės gimimo metų socialinės istorijos perspektyvą, vis labiau dominančią šiandieninius istorijos specialybės studentus.

¹² <http://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/kaunas-steigiamojo-seimo-metais/exh-179>, [Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 25 d.].

Dar viena Kauno regioninio valstybės archyvo parodos tema – Steigiamojo Seimo narių dokumentai, pateikti Lietuvos piliečio vidaus pasui gauti. Kauno miesto milicijos pildytomis vidaus paso kortelėmis šis archyvas pasidalino su kolegomis, parodos „Lietuvos Steigiamajam Seimui – 100“¹³ rengėjais. Bet ir kauniškių paskelbti eksponatai spalvingi. Visų pirma, daugelyje dokumentų įklijuotos nuotraukos svariai papildo parlamentarų portretų galeriją. Įdomu pamatyti retas įtakingų krikščionių demokratų frakcijos narių Kazimiero Stepono Šaulio, Justino Staugaičio, Mykolo Krupavičiaus, Povilo Dogelio, valstiečių liaudininkų frakcijos lyderio Mykolo Sleževičiaus 1915–1919 m. nuotraukas. Dar vertingiau – rasti mažiau žinomų parlamentarų Eliziejaus Draugelio, Kosto Daunoro, Stasio Digrio, Ozero Finkelšteino, Stasio Gruodžio, Juliaus Kaupo, Rudolfo Kinderio, Vlado Lašo, Antano Purėno, Natano Rachmilevičiaus, Kazimiero Ralio, Albino Rimkos portretus, Jono Lingės, Vlado Požėlos, Jono Valickio ranka rašytus prašymus su biografinėmis žiniomis.

Apie sudėtingas aptariamojo meto lietuvių biografines trajektorijas liudija eksponuojamų dokumentų įvairovė: Rusijos imperijos, Vokietijos užimtos teritorijos Oberosto, JAV piliečio pasai, Lietuvos Valstybės Tarybos nario pažymėjimai, 1919 m. spėti išduoti Lietuvos užsienio pasai, diplomatinis pasas, gausybė įvairiausių liudijimų: milicijos, kariuomenės, tremtinio (pasitraukusio į Rusiją per karą), Laikinojo Vilniaus komiteto. Dabar skamba neįtikėtina, bet daugelis jų laimėjo rinkimus, neturėdami Lietuvos piliečio visaus paso ir Steigiamojo Seimo kanceliarijai netgi teko 1921 m. gruodžio pabaigoje raginti Kauno milicijos vadą kuo greičiau išduoti šį dokumentą buvusiam kariuomenės vadui generolui Jonui Galvydžiui-Bykauskui.

Pavardžių galeriją pratęsimė, išvardindami mažiau žinomus aukščiau nepaminėtus parlamentarus, kurių vidaus paso korteles su portretinėmis fotografijomis, dažniausiai pildytas 1920 m., randame LCVA

¹³ <http://virtualios-parodos.archyvai.lt/lt/virtualios-parodos/34/lietuvos-steigiamajam-seimui-100-metu/exh-175>, [Žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.].

rengtojoje parodoje: Viktoro Beržinsko, Vytauto Bičiūno, Kipro Bie-
linio, Oskaro Biuchlerio, Antano Bulionio, Magdalenos Galdikienės,
Adolfo Grajevskio, Petro Jočio, Kazio Lekecko, Jono Makauskio, Fe-
likso Mikšio, Jono Pakalkos, Vytauto Račkausko, Petro Radzevičiaus,
Simono Rozenbaumo, Petro Rusecko, Makso Soloveičiko, Zigmo Star-
kaus, Antano Šmulksčio, Edvardo Šukevičiaus. Čia dar reikėtų pridė-
ti Steigiamajame Seime dirbusių Nepriklausomybės Akto signatarų,
ministrų ir diplomatų pavardes. Abi archyvų surengtos parodos iš gi-
lių saugyklų ištraukė visą kaleidoskopą kokybiškų, gerai išlikusių pa-
lamentarų portretų. Anksčiau, apie mažiausiai žinomus, primirštus
parlamentarus rašant, tekdavo naudotis 1924 m. skelbtame leidinyje
„Trumpos Steigiamojo Seimo narių biografijos su atvaizdais“ pateikto-
mis fotografijomis. Kai kurių labiau žinomų asmenybių veidus tekda-
vo kadruoti iš kolektyvinių nuotraukų arba naudoti vėlesnius vaizdus.

Dalį tų pačių veidų, dalį naujų randame Lietuvos ypatingojo ar-
chyvo parengtoje parodos dalyje apie represuotus parlamentarus.
Rengėjai išryškino kontrastą tarp oficialių pasui gauti skirtų doku-
mentų portretų ir vaizdo, įklijuoto saugumo parengtuose dokumen-
tuose: į mus žvelgia nežinios alinami žmonės pajuodusiais veidais,
kuriuose kartais atpažinti praeities herojus. Garbingas praei-
ties faktas po 1940 m. daugeliui šių žmonių tapo našta – „bilietu“ į
lagerį, kalėjimą arba tremtį.

Parodos „Lietuvos Steigiamajam Seimui – 100“ rengėjai ieškojo
šviesaus štricho pabaigai. Jie grįžo į valstybingumo metus, į Tautos
šventę, įamžinusią Gegužės 15-osios atminimą ir netgi vainikavusią
Nepriklausomybės dešimtmetį. Atskirą rubriką lemtingajai Steigia-
mojo Seimo pirmojo iškilmingo posėdžio dienai paskyrė ir Lietuvos
Respublikos Seimo tinklalapis¹⁴. Pakylėtos parlamento darbo pradžios
ir įprasminimo potėmė kartojasi ir Lietuvos nacionalinio muziejaus

¹⁴ 1920 m. gegužės 15-oji – Steigiamojo Seimo atidarymo kronika // Seimas Lietuvos
Respublikoje (1920–1940 m.), https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38020&p_k=1, [Žiūrėta 2020 m. vasario 20 d.].

parodoje. Ši šventė iš pradžių padėjo įprasminti jauną lietuvišką parlamentarizmo istoriją, netgi varžėsi su Vasario 16-ąja, bet autoritarinės santvarkos metais ėmė priminti, kad Seimų istorija nutrūko. Lietuvos paveldo saugyklos turi gana daug 1928 m. gegužės 15 d. ne tik Kaune, bet ir kituose miestuose bei miesteliuose darytų nuotraukų, šiek tiek ir ankstyvesnių – tai puikūs politinės, kultūros, socialinės istorijos šaltiniai.

Kadangi archyvai pateikė savo parodų medžiagą ir su šifrais, ją tyrinėtojams bus itin patogu užsisakyti ir tyrimams, ir savo darbų iliustracijoms. Tiesa, peržiūra telefone gana lėta ir nepatogi. Pravers-tų ir informacija apie rengėjus: norėtūsi žinoti, kas surinko gausią ir iškalbingą medžiagą, galbūt besidomintieji norės pasikonsultuoti su šiais žinovais.

Virtualių parodų skiltį savo tinklalapiuose arčiau arba giliau jau turi daugelis savivaldybių muziejų ir bibliotekų. Peržiūrėjus apie 40 jų tinklalapių ir Lietuvos muziejų rinkinių tinklalapį limis.lt, susidarė gal ir nepagrįstas įspūdis, kad Steigiamojo Seimo šimtmetis labiausiai patraukė Vilniuje ir Kaune veikiančias kultūros institucijas. Ko gero, dalį planų sujaukė pandemijos nulemtas saviizoliacijos metas. Galbūt ir šiuolaikinio parlamento vaizdinys skatina nepatikliai žvelgti į jo pirmtaką.

Atsakymui „neturime tinkamų eksponatų“ kelios institucijos rado svarių kontrargumentų. Kad papasakotų visų pirma apie savo kraštiečius, dvejus metus posėdžiavusius Kaune, bibliotekos ir mu-ziejai pasinaudojo prieinamais leidiniais: Steigiamojo Seimo narių biografiniu žodynu ir 1924 m. leistu šio pirmtaku. Rokiškio krašto muziejaus istorikas Giedrius Kujelis, parodoje „Kraštiečiai Steigia-majame Seime“¹⁵ pristatydamas iš tuometinės apskrities teritorijos kilusius parlamentarų, dar ir glaustai, bet apgalvotai pristatė ins-titucijos istoriją, ją sumaniai iliustruodamas – taip pat ir įdomiu

¹⁵ <https://www.muzejusrokiskyje.lt/project/krastieciai-steigiamajame-sei-me-1920-1922>, [Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 23 d.].

rinkiminiu plakatu, struktūros ir narių profesinės sudėties schemomis. Išsamią parodą „Aukštaitijos krašto atstovai Lietuvos Steigiamajame Seime“¹⁶ paskelbė Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka. Jos kuratorė Greta Brimonienė, kartu su nuotraukomis ir biografijomis eksponuodama šių parlamentarų parengtus arba išverstus leidinius, įtaigiai parodė, kad dalis Aukštaitijos atstovų buvo dar ir kūrybingi knygos žmonės. Panašiai sukomponuota ir Kupiškio viešosios bibliotekos tinklalapyje pateikta Nidos Galvanuskienės parengta paroda „Kupiškėnai Lietuvos Steigiamajame Seime“. Tiesa, šiose parodose prie daugelio eksponatų pritrūko jų kilmės nuorodų. Manytume, rengėjams būtų pravertusi internete, ypač Seimo puslapyje, prieinama informacija.

Lietuvos demokratinės respublikos ir jos pirmojo XX a. parlamento jubiliejui skirtose virtualiose parodose randame ir fragmentišką, ir išraiškingą šimto metų senumo istorinių šaltinių mozaiką. Jos skirtingos dalelės parodo, kad dalis lietuviškos parlamentinės tradicijos pradžios šaltinių pasklido po įvairias saugyklas. Virtualiose parodose matome daug spaudinių: rinkimų agitacinius lapelius ir plakatus, kandidatų sąrašus, kvietimus dalyvauti rinkimuose, Konstitucijos tekstą. Parodoms kuratoriai pasiūlė ir Steigiamojo Seimo sekretoriato parengtų leidimų, pranešimų, pažymų, pažymėjimų, prezidento pareigas ėjusio parlamento pirmininko kvietimų. Įrašai ranka, parašai, spaudai suasmenino šiuos formalius dokumentus, naujomis detalėmis papildydami organizacinės veiklos istoriją. Randame ir daug mašinraštinį oficialių dokumentų nuorašų, kurių reikėjo prezidiumui arba komisijoms, frakcijoms. Įdomu, kad į parodas nepateko laišškai, susiję su Steigiamojo Seimo veikla, dienoraštiniai arba darbiniai užrašai, šeimų nuotraukos – ko gero, daugelis šių vertingų dokumentų dingo per didžiuosius šimtmečio vidurio sukrėtimus. Kita vertus, galbūt sekančios suaktys taptų gera proga paskatinti visuomenę jei ne

¹⁶ <https://paneveziokrastas.pavb.lt/virtuali-fotoparoda/aukstaitijos-krasto-atstovai-lietuvos-steigiamajame-seime-1920-1922-m/>, [Žiūrėta 2020 m. rugpjūčio 23 d.].

pasidalinti su muziejais, archyvais arba bibliotekomis šeimose likusiomis relikvijomis, tai nors leisti jas nuskenuoti arba perfotografuoti.

Norėtusi tikėti, kad visa ši įvairi medžiaga sudomins ne tik mokytojus ir dėstytojus, kraštotyrininkus, mokslininkus, bet ir kitus skirtingų kartų Lietuvos žmones. Tarp daugybės dokumentų ir nuotraukų daugelis atras asmeniškai svarbią temą, pamatys kraštietį arba tolimą giminaitį. Iš virtualių parodų galima susidaryti įspūdį, kad jau yra susiklostęs tam tikras bazinis Steigiamojo Seimo istorijos pasakojimas, bet toliau nuo jo nukrypti kuratoriams nedrąsu. Su virtualiai prieinama Steigiamojo Seimo medžiaga dar pažindinamės, mokydami ja dalintis ir „atrankinti“ – padaryti iškalbingesnę ir labiau suprantamą naujose sparčiai kintančios XXI a. raštijos erdvėse.

Naršant per karantiną netikėtai gausiai užderėjusias virtualias parodas (Lietuvos nacionalinis muziejus parengė devynias), tapo akivaizdžiau, kad sparčiai besikeičianti skaitmeninė erdvė klibins konservatyvias ir dažnai asketiškas Lietuvos muziejų, archyvų ir bibliotekų virtualių parodų tradicijas. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad jas ruošti lengva: užtenka susirasti turimą medžiagą pasirinkta tema ir nuskenavus kartu su pavadinimais sudėti chronologine arba siužetine seka. Kuratorių rankose – eksponatų atranka, patrauklus pristatymas ir informatyvus, bet ne per ilgas aprašas. Daugeliui istorinių parodų praverstų kartoschemos, infografikai ir kitokia vizualiai apibendrinta informacija. Svarbu, ar institucija turi galimybių retušuoti, paruošti eksponuoti medžiagą, galbūt net restauruoti vertybę. Šiems iššūkiams jau nepakanka vien kuratoriaus darbo. Tuo tarpu norint įveikti technologinius išbandymus, institucijoms reikia lėšų specialioms programoms ir platformoms, tinklalapiui atnaujinti. Jeigu skelbiamas didesnis nei vieno puslapio eksponatas, skaitytojui įdomiau pamatyti jį visą – reikia patogios daugialapių dokumentų peržiūros. Norėtusi, kad virtualias parodas būtų galima patogiai peržiūrėti ne vien netgi lėtesniuose staliniuose arba nešiojamuose, bet ir planšetiniuose kompiuteriuose, išmaniuosiuose telefonuose.